

IV. ZAGOVOR

Pred leti je mlad vojak v eni zagrebških kasarn baje fingiral norost tako, da je noč za nočjo svoje stanovske kolege trpinčil z vožnjo z namišljenim motornim kolesom. Oponašanje zvokov motorja med posteljnimi stranicami je vojakom resno jemalo moralo, Jugoslovanski ljudski armadi pa borbena sposobnost. Iz psihiatrične bolnišnice se je rekrut v kasarno vrnil s svojim čudežnim motorjem, vzel civilno obleko, se poslovil in ga (motor) porinil k dotedanjim sotrpinom rekoč: »Tukaj ga imate, jaz ga ne potrebujem več...!«

Ko sva leta 1985 s prijatelji predsedstvu občinske kulturne skupnosti predstavila založniški projekt izdajanja revije za družbena in kulturna vprašanja, naju je bilo najbolj strah, da bi ga naslovniki v resnici sprejeli. Vedela sva namreč, da bi morala vložiti izjemno veliko zanič plačanega dela ter mnogo preveč dopovedovanja in prepričevanja, rezultat pa bi bil vseeno negotov ali celo ničev. V resnici nisva bila prepričana, da imava dovolj energije za kaj takega.

Kasnejši dogodki in zakulisne spletke so nama odkrili, da je bil strah neutemeljen. Predlog je bil namreč za kulturno skupnost preveč tvegan, predrag, preresen in predvsem – neznosen. Hitro se je pokazalo, da poklicni govorci pri njem ne bi imeli kaj iskati, prav oni pa so, razumljivo, nemudoma sklenili, da mora načrt v pozabo. Še danes sva prepričana, da bi revija oživelala, če bi napovedovala le »izjemne« dosežke, ki jih Šaleška dolina neprestano rojeva. Midva pa sva želela prav nasprotno: preseči nekritično klečeplazenje in pokazati, da se je tudi v provinci mogoče izmakniti vladajoči družbenopolitičnosti. Predstavljala sva si, da se je ekoloških, kulturnih in družbenih problemov v lokalni srenji mogoče lotiti temeljito, študijozno in poglobljeno.

Revija torej ni ugledala luči tega sveta, midva pa sva v časopisu Naš čas zasedla kotiček in ga imenovala Dvig-njeni zastor. Z njim sva tri leta iz tedna v teden opazovala, analizirala in komentirala dogajanja v občini in (deloma) tudi zunaj nje. Domišljala sva si, da publiki dokazujeva, kako je mogoče čas in prostor, v katera smo ujeti, presoja-ti tudi kritično. Da torej ni potrebno umreti v veri, kako da sta npr. radioaktivni elektrarniški pepel in žveplov dioksid med in mleko sedanjosti, smučarska skakalnica pa simbol naše pravljične prihodnosti.

Odziv bralcev naju je presenetil in prepričal, da početje ima smisel in da je bilo celo težko pričakovano. Pisanje za ted-nik pa ni omogočalo vedno dovolj poglobljenega pristopa. Marsikateremu prispevku bi se zato danes tudi odpoveda-la – čeprav vseeno ostaja dokument nekega boja in nekega časa.

Pisanje in objavljanje je bilo koristno tudi za naju. Spozna-vala in spoznala sva, kako je to mesto (Titovo Velenje) prepojeno z duhom socialističnega udarništva, kako npr. število udarniških ur pri nekem objektu velja mnogo več kot pravne norme. Morda sva uspela razbiti celo nekaj ta-bujev in pokazati, kako nepremišljeno udarništvo zapušča globoke rane na mestnem tkivu, v naravnem okolju in v so-cialnem prostoru. Zato drži očitek, da sva zavestno brska-la po tem socrealističnem čudežu in na njegovem telesu is-kala gnojne tvore. Toda tega nisva počela iz nagajivosti ali zlobe, ampak zaradi prepričanja, da sva dolžna kaj sto-riti tudi zaradi vesti, pameti in poguma. Za lepše življenje seveda!

Pa nas je kljub vsemu ujela tisoč odstotna inflacija, skoraj popolno brezpravje in grožnja državljsanske vojne. Tako se lahko tolaživa le s tem, da midva, sopotnika utopičnega projekta, vsega brezumja nisva opazovala neprizadeto, pri-tajena ob domačem ognjišču.

V knjigi je predstavljen redigiran izbor najinega pisanja. Kulturne teme, s katerimi sva začela, sva v celoti izločila, prav tako odmeve, podčrtala pa sva ekološke prispevke, saj je velenjska občina med ekološko najbolj ogroženimi področji v deželi. Prav na tem polju sva se neprestano in najbolj spopadala s cesarjevimi novimi oblačili. V zasebnih pogovorih so nama ljudje zatrjevali, da je cesar resnično nag, socialistični novorek pa je neprestano tvezil o »realnih okvirih«, »omejenih možnostih«, »objektivnih dejstvih in stališčih« ipd. Na določeni točki sva se odločila, da se temu ne bova več posmehovala. Vse sva vzela tako zares, da se je uprlo celo cesarju samemu. Začel je momljati, da vendar ni božansko bitje, ki se mu ne bi nikoli smelo zgoditi, da nase natakne kopalni kostim. Toda bolj ko sva razglabljala o kvaliteti tkanin, vzorcih in modnosti krojev, manj se je bil cesar pripravljen o tem pogovarjati. Tri leta sva zasledovala njegovo početje in pri tem prehodila križev pot od fiksacije na ekološko osveščanje do praktičnega političnega angažmaja. Iz prispevkov je ta zgodba najlepše razvidna.

Letos, na obletnico slovenske pomladi, sva iznenada prenehala. Spoznala sva, da državljanski pogum in iniciativa v tej dolini že začenjata zasedati mesto, ki jima gre v vsaki civilizirani državi. Če uporabiva »motoristično« parabolo z začetka tega zagovora, lahko najin izstop pojasniva tudi takole: ljudje Dvignjenega zastora enostavno ne potrebujejo več. Svojo nalogo je opravil.

*Vane Gošnik
Peter Rezman*